

ÇOCUKLARIN DAVRANIŞLARINI DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİNİN TANITIMI VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Dr. Melda Akçakın

A.Ü. Tıp Fak. Psikiyatri
Anabilim Dalı Çocuk Psikiyatrisi
Psikoloğu

Çocukların Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği-ÇDDÖ (Children Behavior Check List-CBCL) ile ilgili ilk veriler, Achenbach tarafından 1966 da yayınlanmıştır. Achenbach (1966) başlangıçta, çocukların vaka öykülerini ve konuyla ilgili yayınları tarayarak bir davranış belirti listesi meydana getirmiştir.

ÇDDÖ'nin şimdi kullanılan şekli, 1978-1979 yıllarında yayınlanmış, 118 davranış belirti maddesini içermiştir (Achenbach, 1978; Achenbach ve Edelbrock, 1979). Ayrıca, ÇDDÖ'de anababalar tarafından çocuklarında olumlu davranış özellikleri olarak tanımlanan, sosyal yeterlikle (Social Competence) ilgili 20 madde vardır.

Davranış belirti ölçekleri profili, ruh sağlığı kliniklerine gönderilen 450 çocuğun, anababaları tarafından doldurulmuş olan ÇDDÖ'nin faktör analizinden elde edilmiştir.

4-5, 6-11, 12-16 yaş gruplarında, kız ve erkek çocukları için, farklı güvenilir belirti faktörleri saptanmıştır. Bu faktörler, 4-5 yaş kız çocuklarında Depresyon, Bedensel Yakınmalar, Şizoid, Sosyal İçe Çekilme, Cinsel Sorunlar, Şişman, Saldırgan, Hiperaktif olmak üzere 8 tanedir. 4-5 yaş erkek çocuklarında da Sosyal İçe Çekilme, Bedensel Yakınmalar, Depresyon, Çocuksu, Cinsel Sorunlar, Şizoid, Saldırgan, Suçlu olmak üzere 8 faktör bulunmuştur.

6-11 yaş kız çocukları için ise, Bedensel Yakınmalar, Şizoid, Obsesif, Depresyon, Sosyal İçe Çekilme, Cinsel Sorunlar, Suçlu, Saldırgan, Hiperaktif, Acımasız olmak üzere 9 faktör saptanmıştır. 6-11 yaş erkek çocuklarında da Şizoid, Depresyon, İletişim Güçlüğü, Obsesif Kompulsif, Bedensel Yakınmalar, Sosyal İçe Çekilme, Hiperaktif, Saldırgan ve Suçlu olmak üzere 9 faktör bulunmuştur. 12-16 yaş kız çocukları için ise Bedensel Yakınmalar, Şizoid, Depresif İçe Çekilme, Endişeli-Obsesif, Çocuksu, Hiperaktif, Acımasız, Saldırgan ve Suçlu olmak üzere 9 faktör saptanmıştır. 12-16 yaş erkek çocuklarında da Bedensel Yakınmalar, Şizoid, İletişim Güçlüğü, Çocuksu, Obsesif Kompulsif, Husumet Besleme, İçe Çekilme, Suçlu, Saldırgan, Hiperaktif olmak üzere 9 faktör elde edilmiştir.

İleri faktör analizi sonuçlarıyla ayrıntılı (narrowband) davranış belirti ölçekleri ve iki genel (broadband) tanı grubu bulunmuştur. Bu iki grup, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim olarak adlandırılmıştır.

Ölçeklerin normları, 4-16 yaş arasındaki her yaştan ve cinsiyetten 50 şer normal çocuğun anababasına ÇDDÖ uygulanarak hesaplanmıştır. Bu normlar, Washington, D.C. bölgesinde, görüşmecilerin, seçkisiz yöntemle seçtikleri ailelerden elde edilmiştir. Bu normatif örnekleme'deki çocuklar, bir önceki yıl herhangi bir ruh sağlığı merke-

zine başvurmamışlardır. Elde edilen veriler, T puanına dönüştürülmüştür (Achenbach, 1978; 1979; Achenbach, Edelbrock, 1979; 1981).

Normal ve sorunları olan çocuklar karşılaştırıldığında, tüm Davranış Belirtilerinde ve Sosyal Yeterlik Puanlarında anlamlı farklılık bulunmuştur.

Achenbach ölçeğın anababa ve çoğun diğeri yakınları tarafından derecelendirilebileceğini belirtir. Ölçeği işaretleyenler, yönergeye göre, davranış belirtilerini 0-1-2 olarak dereceler. Çoğun son 6 aylık dönemine göre değerlendirme yapılır. Ölçekte belirtilen madde, çocukta son 6 aydır yoksa (0), Çocuk için bazen ya da biraz doğru ise (1), çok doğru ya da çoğunlukla doğru ise (2) olarak işaretlenir. Sosyal yeterlikle ilgili bölüm Etkinlik, Sosyallik ve Okul alt ölçeklerini içermektedir. Etkinlik ölçeği, günlük işlere, spora, spor dışındaki etkinliklere katılımın niteliğini; Sosyallik ölçeği, sosyal ilişkilere katılımı; Okul ölçeği ise, okuldaki başarı derecesini ve sorunları yansıtmaktadır. Sosyal Yeterlik Ölçekleri değerlendirilirken genel olarak 0-1-2 derecelemesi yapılır. Araştırmacılar ölçeğın puanlamasıyla ilgili yönergede ayrıntılı bilgi vermişlerdir.

ÇDDÖ'de güvenilirlik, test-tekrar test yoluyla saptanmıştır. 6-11 yaş erkek çocukları için 12 normal çoğun annesine, ortalama 8 gün arayla (ranj 7-12 gün) uygulanarak elde edilmiştir. Alt ölçekler, İçe Yönelim, Dışa Yönelim, Toplam Davranış Belirti ve Sosyal Yeterlik puanları Pearson momentler çarpımı korelasyon kat sayısı ranji .72-.97 arasında saptanmıştır (Achenbach, 1978). 12-16 yaş erkek 6-11, 12-16 yaş kız çocukları için, normal çocukların annelerine ortalama 7.3 gün arayla öl-

çek uygulanmıştır. Sosyal Yeterlik, Davranış Belirti alt ölçekleri, İçe Yönelim, Dışa Yönelim ve Toplam Davranış Belirti puanları Pearson momentler çarpımı korelasyon kat sayısı 12-16 yaş erkek çocukları için ortalama .82, 6-11 yaş kız çocukları için .88 ve 12-16 yaş kız çocukları için .90 olarak bulunmuştur (Achenbach ve Edelbrock, 1979).

Ayrıca anne ve baba birbirlerinden bağımsız olarak, çocukları için bu ölçeği derecelendirdiklerinde iki ölçek arasındaki korelasyon katsayısı 6-11 yaş erkek çocuklarında Toplam Davranış Belirtisinde .58, kız çocuklarında .63, 12-16 yaş erkek çocuklarında .79, kız çocuklarında .54 olarak saptanmıştır (Achenbach, 1978; Achenbach ve Edelbrock, 1979).

Ölçeğın geçerliliğiyle ilgili yayınlarda kısıtlı bilgi olduğu görülmektedir. Conners'in ilişki bozukluğu ve kaygı faktörüyle ÇDDÖ arasında ortalama .62 lik bir korelasyon bulunduğu belirtilmiştir (Achenbach ve Edelbrock 1978). Ayrıca bazı yeni geliştirilen ölçeklerle ÇDDÖ'nin arasındaki korelasyon vermiştir. Çocukları Değerlendirme Ölçeği (The Child Assessment Schedule - CAS) ile ÇDDÖ Toplam Davranış Belirti Puanı arasındaki korelasyon katsayısı .81 olarak bulunmuştur. Bu sonuç, Çocukları Değerlendirme Ölçeğinin geçerliliği için bir kanıt sayılmıştır. İki ölçeğın de toplam patolojiyi değerlendirdiği belirtilmiştir (Hodges, McKnew, Cytryn, Stern ve Kline, 1982).

Başka bir çalışmada, hiperaktif ve normal çocuklarla çalışılmış, hiperaktif çocukların seçiminde Conner'in ölçeği uygulanmış, anne ve babalar Çocuklarını ÇDDÖ ile değerlendirmiştir. ÇDDÖ'nin hiperaktif ölçeği Conner'in ölçeğiyle .82-.87 arasında ilişki göster-

miştir. Ayrıca hiperaktif çocukların ÇDDÖ'nin Dışa Yönelim kısmında daha fazla davranış belirtisi gösterdiği bildirilmiştir (Mash ve Johnston, 1983).

Achenbach'ın 1966 da yaptığı çalışmanın sonuçları bir çok araştırmada tanı koyma aracı olarak kullanılmış, buna göre, çocuklar İçe Yönelimli ya da Dışa Yönelimli diye ayrılmış, çocukların ve ailelerinin özellikleri incelenmiştir (Anderson, 1969; Rolf, 1972; 1976; Shechtman, 1970 - a; 1970 - b).

ÇDDÖ'nin Türkçe çevirisi 2 klinik psikolog tarafından yapılmıştır. Çeviriden sonra bir ön deneme yapılmış, 5 anneye, 5 babaya ölçek bireysel olarak uygulanmıştır. Maddelerin anlaşılabilirlik durumu gözden geçirilmiştir. Bu ön denemede anne ve babaların işaretlemede güçlükleri olduğu gözlenmiştir. Bundan dolayı araştırmada işaretlemeden kaynaklanacak bir hatanın önüne geçmek için, ölçek görüşme sırasında maddeler ailelere okunarak uygulanmış, araştırmacı tarafından işaretlenmiştir.

Türkçe formu için test-tekrar test güvenilirliği saptanmıştır. Çocuk Psikiyatri kliniğine ilk kez başvuran 6-11 yaş arasında 10 kız, 10 erkek çocuk annesine yukarıda sözü edilen biçimde uygulama yapılmıştır. Çocukların annelerine ikinci uygulama ortalama 9 gün sonra (ranji 7-11 gün) tekrarlanmıştır. İkinci uygulamaya kadar bu çocukların psikiyatri kliniğinde inceleme ve değerlendirilmesine başlanmıştır.

Test-tekrar test güvenilirliği için Pearson momentler çarpımı korelasyon kat sayısı hesaplanmıştır. 6-11 yaş kız çocukları için Toplam Belirti puanında .97; İçe Yönelimde .92; Dışa Yönelimde .99 olarak saptanmıştır. Alt ölçeklerde,

güvenirlilik kat sayısı ranji .72-.97 arasında bulunmuştur. Sosyal Yeterlik toplam puanda güvenirlik .96; Alt ölçeklerde ise Etkinlikte .90; Sosyallikte .85; Okulda .90 olarak saptanmıştır.

6-11 yaş erkek çocukları için ise, Güvenirlik kat sayıları Toplam Belirti puanında .87; İçe Yönelimde .86; Dışa yönelimde .93 olarak saptanmıştır. Alt ölçeklerde güvenirlik kat sayısı ranji .68-.94 arasında bulunmuştur. Sosyal Yeterlikte toplam puanda güvenirlik .86; Alt ölçeklerde, Etkinlikte .77; Sosyallikte .94; Okulda .98 olarak saptanmıştır.

ÇDDÖ ile ilgili batı kaynaklarından izlenen güvenirlik ve geçerlik çalışma bulguları ve ayrıca 6-11 yaş kliniğe başvuran Türk çocuklarında saptanan test-tekrar test güvenirlik sonuçları, bu ölçeğin Türkçe formunun araştırmalarda kullanılabileceğini düşündürmüştür.

KAYNAKLAR

- Achenbach, T.M. The Classification of children's psychiatric symptoms : A factor analytic study. *Psychological Monographs*, 1966, 80 (7 whole issue).
- Achenbach, T.M. The child behavior profile. I. Boys aged 6-11. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1978, 46 (3), 478-488.
- Achenbach, T.M. The child behavior profile: An empirically based system for assessing children's behavioral problems and competencies. *International Journal of Mental Health*, 1979, (7), 24-42.
- Achenbach, T.M. ve Edelbrock, C.J. The child behavior profile : II. Boys aged 12-16 and girls aged 6-11

- and 12-16. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1979, 47 (2), 223-233.
- Achenbach, T.M. ve Edelbrock, C.S. Behavioral problems and competencies reported by parents of normal and disturbed children aged 4 through 16. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 1981, 46, serial no. 188.
- Anderson, L. M. Personality characteristics of parents of neurotic, aggressive and normal preadolescent boys. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1969, 33 (5), 575-581.
- Hodges, K., McKnew, D., Cytryn, L. J. Stern, L., ve Kline, J. The child assessment schedule (CAS) diagnostic interview: A report on reliability and validity. *Journal of The American Academy of Child Psychiatry*, 1982, 21 (5), 468-473.
- Mash, E. J. ve Johnston, C. Parental perceptions of child behavior problems, parenting self-esteem and mothers' reported stress in younger and older hyperactive and normal children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1983, 51 (1), 86-99.
- Rolf, J. E. The social and academic competence of children vulnerable to schizophrenia and other behavior pathologies. *Journal of Abnormal Psychology*, 1972, 80 (3), 225-243.
- Rolf, J. E. Peer status and the directionality of symptomatic behavior: Prime social competence predictors of outcome for vulnerable children. *American Journal of Orthopsychiatry* 1976, 46 (1), 74-88.
- Shechman, A. Age patterns in children's psychiatric symptoms. *Child Development*, 1970, 41, 683-693 (a).
- Shechman, A. Psychiatric symptoms observed in normal and disturbed children. *Journal of Clinical Psychology*, 1970, 26, 38-41 (b).